

ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ІЗ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ З ЕТНОПОЛІТИЧНИХ ПИТАНЬ

У статті досліджені особливості формування та функціонування механізмів взаємодії країн Вишеградської групи із зовнішнім середовищем у процесі розв'язання етнополітичних питань. Захист демократичних цінностей і дотримання прав людини стають головними вимогами ефективної взаємодії країн Вишеградської групи із зовнішнім середовищем у етнополітичних питаннях.

Ключові слова: *Вишеградська група, Європейський Союз, етнополітичні проблеми, зовнішньополітичне середовище.*

У сучасному світі наявні складні міжнаціональні проблеми, які по-всякчас провокують громадянські і міждержавні конфлікти, дестабілізуючи тим самим як регіональні, так і глобальну систему міжнародної безпеки. Тому висвітлення відносно успішного досвіду етнополітичного менеджменту країн Вишеградського блоку — Польщі, Словаччини, Угорщини і Чехії — становить, на нашу думку, суттєвий науковий і практичний інтерес.

З наукової точки зору доцільно розглянути основні тенденції взаємодії країн Вишеградської групи із сусідніми державами у контексті етнополітики. Зважаючи на визначення курсу України на поглиблення співпраці з Європейським Союзом, зазначена проблематика також дотична до актуальних проблем вітчизняної етнополітики і дипломатії.

Метою статті є висвітлення особливостей формування та функціонування механізмів взаємодії країн Вишеградської групи із зовнішнім середовищем у процесі розв'язання етнополітичних проблем. Під зовнішньополітичним середовищем ми розуміємо не лише «далеке зарубіжжя» Вишеградської групи, представлене насамперед найближчими східноєвропейськими сусідами — Білорусією, Україною, Росією, а й «близьке зарубіжжя», яким щодо країн Вишеградської групи є Європейський Союз. Водночас маємо на увазі, що Вишеградська група у контексті політики Східного сусідства Європейського Союзу є «авангардом», покликаним проводити цю політику, зокрема, й щодо етнополітичних питань.

У науковій літературі досліджені окремі аспекти зазначеної проблеми. У книзі українського політолога В.М. Бебика розглянуті теоретичні

питання політичного менеджменту¹. Ці проблеми також стали предметом монографії російської дослідниці Г.В. Пушкарьової². Проблеми політичного менеджменту у глобальному контексті розглянуті у монографії І.А. Василенко³. Методологічні і прикладні питання прогнозування політичних тенденцій розвитку, зокрема у етнополітичній сфері, висвітлені у монографії О.С. Панаріна⁴. Сучасні етнополітичні процеси в Україні та Європі проаналізовані у монографії В.Б. Євтуха⁵.

Регіональні особливості етнополітичних процесів в Україні показані у монографії під редакцією М.І. Панчука та Ю.М. Левенця⁶. Вплив європейських інтеграційних процесів та внутрішньополітичного розвитку України на вітчизняну етнополітику проаналізовано О.М. Майбородою⁷.

Отже, у нашій статті спробуємо показати, як європейський інтеграційний процес країн Вишеградської групи сприяв радикальній трансформації усієї системи державного менеджменту, й зокрема його етнополітичного сегменту.

Радикальні геополітичні зміни 1989–1991 рр. породили, як зазначає Н. Девіс, «три Європи»: Європа 1 — складається із сталих демократій Західної Європи, Європа 2 — із країн Вишеградського блоку, Європа 3 — решта країн колишнього радянського блоку⁸. Відповідно по-різному у зазначених частинах європейського континенту вирішувалися етнополітичні питання. Балкани, як відомо, стали місцем кривавих громадянських війн. Не оминули ці процеси й Придністров'я. Натомість курс країн Вишеградської групи на Євросоюз посприяв ствердженню «європейського інтернаціоналізму», який спирається на ідеї дотримання прав і свобод людини, незалежно від її належності до «титульної» нації або певної національної меншини.

Наразі Європейський Союз є цікавим прикладом величезного полігону, на якому взаємодіють різні моделі збереження і підтримання різноманітності колективних ідентичностей. Етнополітика за цих обставин набуває ознак мозаїчності і конвенційності. Тобто заради підтримання стабільного простору міжнаціональної толерантності Євросоюзу доводиться постійно докладати чималих управлінських зусиль. Складні політичні системи потребують перманентного удосконалення механізмів управління соціальними процесами⁹.

Визначальною особливістю залучення країн Центральної Європи до процесу європейської інтеграції стало поступове розмивання етноцентристської політичної культури, атрибутами якої є єдиний національний ринок, єдиний політико-правовий простір, єдина інформаційно-освітня система¹⁰.

Після приєднання країн Вишеградської групи до Європейського Союзу єдиний національний ринок було трансформовано у Спільний європей-

ський ринок. Національний політико-правовий простір став ієрархічно підпорядкованим наднаціональному політико-правовому простору Європейського Союзу. Наразі найбільш суттєві ознаки збереження певного національного контролю залишаються на рівні інформаційно-освітньої системи, але й вони зазнають дедалі потужнішої ерозії під впливом обмеження національного суверенітету. Утім, поки що зазначений процес не можна вважати завершеним, але тенденція його реалізації, зважаючи на норми Лісабонського договору реформ ЄС, є чіткою. Нагадаємо, що визнання обов'язковості юрисдикції Суду Європейського Союзу, є однією із фундаментальних умов членства в Євросоюзі¹¹. Дотримання положень Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. залишається у сфері компетенції Європейського суду з прав людини. Причому ця компетенція виходить за межі національного суверенітету.

Французький історик П. Розанвалон веде мову про принципову незавершеність демократії як політичної, економічної та соціальної форми організації суспільства. Адже вибори це лише початок та один із важливих елементів сучасної демократії з її багатоманітним потенціалом різних форм прямої демократії як складових демократичної моделі ХХІ століття. Влада вважається повністю демократичною, якщо вона проходить випробування контролем і легітимізацією, які конкурують із мажоритарним волевиявленням і водночас органічно доповнюють його¹².

Підписання Європейських угод з країнами Вишеградської групи відбулося в Брюсселі 16 грудня 1991 р., але їхня остаточна ратифікація з Польщею та Угорщиною відбулася в лютому 1994 року. Після розпаду Чехословаччини (1 січня 1993 р.) нові асоціативні угоди були підписані у жовтні 1993 р. окремо із Чеською Республікою і Словацькою Республікою¹³. Починаючи від 1998 р., Європейський Союз проводив щорічний моніторинг виконання країнами-претендентами на вступ положень «Копенгагенських критеріїв», серед яких виділяється й демократична толерантність у сфері етнополітики.

Менеджмент у Європейському Союзі проаналізовано у монографії службовця Європейської комісії С. Гоці «Урядування в об'єднаній Європі». Автор показав, як розподілені виконавчі і законодавчі функції у системі Євросоюзу, як взаємодіють між собою європейські інституції. На етапі підготовки країн Вишеградської групи до вступу в ЄС функції координатора етнополітики у цих країнах відіграла Генеральна дирекція Європейської комісії щодо розширення на Схід. Натомість, після набуття країнами Вишеградської групи членства в Євросоюзі, ці функції природно зосередилися у сфері повноважень Генеральної дирекції з правосуддя та внутрішніх справ¹⁴.

Звичайно, зовнішнє середовище є об'єктивним системоутворюючим фактором міжнародних відносин¹⁵. У свою чергу міжнародні відносини «це система реальних зв'язків між державами, що виступають як результат їхніх дій і... як простір, в якому існує світова політика»¹⁶. Науковці Дипломатичної академії України при МЗС України у колективній монографії «Глобалізація і сучасний міжнародний процес» визначають регіональне співробітництво як форму «багатосторонньої співпраці в економічній, політичній, комунікаційній, культурній та інших сферах, яка розвивається на різних рівнях територіальної ієрархії». Розрізняють «між-регіональне, субрегіональне та транскордонне співробітництво»¹⁷.

Вишеградська група відповідає усім критеріям спеціальної регіональної групи держав, об'єднаних спільними інтересами¹⁸. За понад два десятиліття існування Вишеградської групи її країни-учасниці забезпечили утвердження цінностей і принципів правової демократичної держави, ідеологічного і політичного плюралізму, поваги прав національних меншин, політичної свободи опозиції, толерантності. Не в останню чергу ці стратегічні завдання були досягнуті завдяки удосконаленню етнополітичного менеджменту «як складової єдиної системи правового й адміністративного регулювання міжетнічних відносин. У його структурі виокремлюють конкретні рівні впливу на етнополітичну сферу: стратегічний (ухвалення загальнодержавних етнополітичних рішень), тактичний (розроблення конкретних методів, заходів, підходів та засобів реалізації ухвалених рішень), оперативний (реалізація державної етнополітики в регіонах, відстеження результатів виконання прийнятих рішень)»¹⁹.

Перехід до етнополітичного менеджменту конструктивної взаємодії, а не конфронтації, є спільним знаменником для країн Євросоюзу. Одним із елементів такої етнополітики є захист інтересів національних меншин засобами наднаціональних структур влади і гуманітарного міжнародного права²⁰.

Британський суспільствознавець Ентоні Сміт, якого вважають класиком студій з теорії націй і націоналізму, у монографії «Нації і націоналізм у глобальну епоху» дослідив суперечливі проблеми етнопатристичного відродження в умовах певної кризи структур національних держав. «Націоналізм можна вважати, хоч як це не парадоксально, — зазначає Е. Сміт, — однією з головних сил, що стоїть за глобальною взаємозалежністю»²¹. Глобальна інформаційна система заохочує етнічні і мовні меншини більш ефективно підтримувати власні соціально-культурні мережі.

Інтеграційні процеси, вважає Е. Сміт, сприяють тому, що «нація, відповідна якійсь державі чи ні, більше не є ефективним гравцем на міжнародній арені, бо в сучасному світі вона екзистенційно пов'язана з

сусідами чи регіональним військовим блоком і реально не може мати незалежної оборонної чи зовнішньої політики»²². Інтеграція доводить, що «нація може бути «нормалізована», а її націоналізм ритуалізовано ... ікла націоналізму вирвані, а м'яка й здорова національна ідентичність або патріотизм зі стандартною символікою прапорів, гімнів і церемоніальних парадів стає найбільшою крайністю»²³.

Загалом погоджуючись із цими міркуваннями, зазначимо, що у випадку суттєвої соціально-політичної дестабілізації, зокрема під впливом великих кризових економічних процесів 2008–2013 рр., цілком можливим є посилення ультра радикального вектору у національній політиці більшості країн-членів Євросоюзу. Зокрема, це стосується й країн Вишеградської групи, особливо, Угорщини. Однак, названі тенденції можуть нівелюватися механізмами консолідованої демократичної системи, яка «заточена» на витіснення таких політичних сил на маргінес політичних процесів. Консолідованої демократичної зрілості політичні системи країн Вишеградської групи досягли передусім завдяки членству в Європейському Союзі.

Американський політолог Параг Ханна аргументував гіпотезу про формування після завершення «холодної війни» «триполюсної системи». Автор відносить до нового першого світу США, Європейський Союз і Китай. Більшість інших великих і впливових держав, на його думку, належить до «другого світу». «Східна Європа, — пише П. Ханна, — вже не є «зоною розлому» між Німеччиною і Росією, позаяк Європейський Союз однаково підходить до німців і слов'ян, інтегруючи їх в рамках нової Європейської імперії»²⁴. Звичайно, можна й потрібно сперечатися з приводу коректності використання щодо Євросоюзу терміну «імперія», але головне, що ця «імперія» не є «класичною» у сенсі проведення політики «поділяй і володарюй» або силового утримання окремих народів під своїм впливом. «Інтернаціоналізм» Євросоюзу спирається на дію ринкових механізмів Спільного ринку, спільної європейської грошової одиниці та в цілому забезпечує міжетнічний мир і спокій на засадах толерантності і політично коректного ставлення до різноманітних меншин.

Для периферійних щодо центру європейської інтеграції регіонів, яким досі може розглядатися простір країн Вишеградської групи, суттєвим залишається значення національних кордонів, зокрема у контексті перманентного розширення кордонів Євросоюзу на Схід. Адже східні кордони Польщі, Словаччини та Угорщини ще тривалий час залишатимуться передовими межами захисту Шенгенського простору. На рівні колективної свідомості й на рівні правлячих еліт існує розуміння, що Європейський Союз не може розширюватися безмежно. Але проголошення

кінцевих кордонів ЄС, тобто остаточних меж розширення, звело б нанівець усю зовнішньополітичну стратегію Європейського Союзу.

Етнополітичний менеджмент Європейського Союзу після розширення 2004 р. зосереджується на спільній регіональній політиці. Її метою є підтримка розвитку регіонів, де валовий внутрішній продукт на одну особу менший за 75% від середнього показника в ЄС (у таких регіонах проживають 22% населення країн ЄС), допомога регіонам, які мають структурні та інфраструктурні проблеми, розвиток людських ресурсів і боротьба з безробіттям. Маастрихтський договір у статті 151 зафіксував завдання сприяння розквіту культур держав-членів і зазначив, що «поважає їх національне й регіональне різноманіття й водночас підносить спільну культурну спадщину»²⁵. Важливим завданням залишається розвиток «європейського виміру» в освіті, зокрема, шляхом вивчення й поширення мов країн ЄС, заохочення мобільності студентів і викладачів, взаємне визнання дипломів і термінів навчання²⁶.

Попри помітні успіхи європейської етнополітики, скептики вважають, що етнополітика Європейського Союзу та відповідний менеджмент не є ідеальними. Лібералізація міграційної політики додає голосів європейським крайнім правим. Символом національного консенсусу в рамках Євросоюзу є мультилінгвістичний підхід до визнання всіх мов країн-членів як офіційних і робочих у структурах управління Євросоюзу. Але витрати на перекладацьку роботу досить серйозно дратує європейських «бухгалтерів», які підраховують фінансові надходження кризової доби. Однак, досвід ЄСРП, здається, навчив Євросоюз плюралістичній лінгвістичній політиці.

Утім, навіть ця оптимальна етнополітична стратегія Євросоюзу не завжди здатна нівелювати історичні образи та рани, які є атрибутами багатьох двосторонніх відносин між державами Центральної Європи. Німецький філософ Ю. Габермас, зокрема, визнає потребу розглядати проблему німецько-польських відносин, яка стосується депортованих після 1945 р. із західних областей Польщі німців, «уявляючи усю її складність у європейському вимірі»²⁷. Це зробити не дуже просто, адже, як зазначає Е. Сміт, у Польщі «етнічний націоналізм залишається впливовою могутньою силою, а почуття національної спільності глибоко закорінене й дуже поширене серед населення»²⁸.

Крім того, говорячи про проблеми становлення транснаціональної демократії в Європейському Союзі, важко не погодитися з твердженням Ентоні Мак-Грю, який звертає увагу на «нерозв'язаний конфлікт між нормативною відданістю реальній національній демократії і прагненням утвердити демократію без кордонів. Ця дилема постає на тому ґрунті, що демократичні практики й рішення когось одного мають величезну

спроможність долати й заперечувати демократичний потенціал і вимоги когось іншого. У більшості зрілих демократій цю дилему розв'язують завдяки конституційним механізмам, але таких механізмів, вочевидь, бракує на міжнародній арені»²⁹.

Взаємодія країн Вишеградської групи із зовнішньополітичним середовищем з етнополітичних питань спрямована на створення сприятливих умов для підвищення якості життя населення, зміцнення правової держави і демократичних інститутів, реалізацію прав і свобод людини. Суттєве значення має формування відносин добросусідства з сусідніми державами, сприяння превентивному врегулюванню можливих конфліктних ситуацій.

Важливими інструментами впливу Вишеградської групи на етнополітику сусідніх держав є правові, демографічні та інформаційні методи. Помітне «меню» сучасних викликів і ризиків становлять загрози, які мають транскордонну природу, зокрема, це і можлива радикалізація націоналістичних настроїв, етнополітична напруга, яка стимульована нелегальною міграцією, корупцією, загрозами інформаційної і продовольчої безпеки.

Поступово країни Вишеградської групи оволодівають технологіями «м'якої сили», як комплексного інструментарію вирішення зовнішньополітичних задач за допомогою мережі неурядових організацій громадянського суспільства, інформаційно-комунікативних і гуманітарних соціальних технологій. Зокрема, ці зусилля спрямовуються на забезпечення дотримання норм міжнародного права в сфері міжнаціональних відносин. Передусім країни Вишеградської групи спираються на норми Євросоюзу, які гарантують повагу культурних, національних, історичних особливостей європейських держав.

У Словацькій Республіці майже 14,2% населення становлять національні меншини, з яких найбільшою і найорганізованішою є угорська меншина, яка компактно проживає на півдні країни. 9 жовтня 1993 р. представники Угорського християнсько-демократичного руху в парламенті Словаччини поставили питання про створення своєї територіальної автономії. 15 травня 1996 р. набув чинності угорсько-словацький договір про захист прав національних меншин. У 1999 р. угорці Словаччини домоглися реалізації своїх мовних прав. Другими за чисельністю серед національних меншин Словаччини є цигани (роми). Словаччина визнає за представників різних націй русинів (21,2 тис.) і українців (12,3 тис.)³⁰.

У Чеській Республіці найбільшою національною меншиною є словаки, основна кількість яких проживає у Північній Чехії та у Празі. Німці проживають переважно на півночі і заході Чехії. 7 листопада 1992 р. чеські німці утворили Об'єднання німців Чехії, Моравії та Силезії.

Польська меншина проживає у Тешинському районі, де існує початкова і середня освіта польською мовою. За даними 2004 р. найбільшу кількість емігрантів у Чехії склали вихідці з України, Польщі, Словаччини В'єтнаму, Росії³¹. Саме проблема еміграції поступово ускладнює проведення європейської етнополітики країнами Вишеградської групи.

Європейський Союз стикається з проблемами тероризму, епідемій, наркотиків і масової імміграції, що актуалізує виклики ефективній етнополітиці³². Актуальною проблемою є посилення хвиль міграції до країн Вишеградського блоку з-за меж країн Європейського Союзу та країн Східної Європи. Цьому сприяють численні конфлікти у світі, соціально-економічні проблеми, посилені глобальною економічною кризою 2008-2013 років. Трудова міграція дедалі частіше супроводжується кримінальною торгівлею людьми. З'являються в умовах глобалізації й сучасні номади, які здійснюють трансферт соціального капіталу. До речі, у найбільш радикальному варіанті євразійства Росія та ісламський світ розглядаються як «захисники» Європи від євроатлантичної експансії³³. Завершення у 2014 р. місії країн НАТО у Афганістані може стати формою перемоги ідей ісламізму. Країни Вишеградської групи межують із неспокійними Балканами, які також можуть стати розсадниками ісламізму за рахунок поширення радикальних ідей у Боснії і Косово. Не слід нехтувати й поступовою ісламізацією автохтонного населення. За деякими даними, наприклад, у столиці України — Києві нараховується близько 10 тис. мусульман слов'янського походження³⁴.

У контексті Східної політики Європейського Союзу Польща 2003 р. запропонувала формат «В-4+» Україна. Це дало можливість поширити європейські підходи до вирішення етнополітичних проблем на Україну. У липні 2012 р. — червні 2013 р. Польща головувала у «Вишеградській групі». Саме Варшава ініціювала долучення України до створення в 2016 р. Вишеградської бойової групи Євросоюзу. Актуальним питанням залишається й посилення громадянської складової Східного партнерства.

Утім, з огляду на конфліктний соціально-політичний потенціал, найбільш гострими для країн Вишеградської групи у відносинах із рештою країн Євросоюзу є питання аграрної політики. Зокрема, «Братиславська декларація» 2011 р. з нагоди 20-ліття «Вишеградської групи» пропонувала реформувати спільну аграрну політику Європейського Союзу у бюджеті 2014–2020 років³⁵. По мірі виконання бюджету Євросоюзу можуть виникнути й інші складні суперечливі питання.

Попри наполегливі спроби проведення країнами Вишеградської групи консолідованої політики, зокрема й щодо України, непоодинокими є приклади суто національних підходів до формування й реалізації такої політики. Яскравий приклад у цьому сенсі становить Угорщина. Напри-

клад, Будапешт видав угорські національні паспорти 400 тис. особам угорського походження, які мешкають за межами сучасної Угорщини. У відповідь Словаччина поставила законодавчі перешкоди видачі угорських паспортів своїм громадянам. Ситуація змінилася, коли «Угорський союз Словаччини» втратив позиції у правлячій коаліції. Але Словаччина та Румунія «грають» з Угорщиною за єдиними правилами Євросоюзу, які погоджують різні інтереси.

Відповідно до перепису населення 2001 р. в Україні проживали 156,6 тис. угорців. З них угорську мову рідною вважали 95,4%, а українську лише 3,4%. Причому 96,7% українських угорців проживають у Закарпатській області, де становлять 12,1% закарпатського населення. Міклош Ковач, голова «Партії угорців України» (КМКМСЗ) називає «Демократичну партію угорців України» «частиною правлячого істеблішменту». Він визнає, коли при владі в Будапешті соціалісти, вони підтримують «Демократичну партію угорців України», а коли праві, ті надають фінанси «Партії угорців України». Вони вимагають створення у Закарпатті автономії угорців³⁶. Навесні 2014 р. на В. Орбана чекають парламентські вибори, що спонукає його до пошуку підтримки закордонних угорців.

У епіцентрі етнополітики країн Вишеградської групи щодо України залишається Закарпаття. Наприклад, у квітні 2013 р. послы країн Вишеградської групи у Закарпатті обговорили питання розбудови контрольно-пропускних пунктів на кордоні України з сусідами в межах Закарпатської області³⁷. Не випадково Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин у жовтні того ж року провів у Закарпатті виїзне засідання, на якому в присутності експертів і громадських активістів всебічно було розглянуто питання про стан забезпечення прав національних меншин у Закарпатській області, практичну реалізацію вітчизняного законодавства щодо національних меншин і його відповідність стандартам Європейського Союзу, а також практику застосування законодавства України про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту в західних областях України. Зокрема, наголошувалось на позитивному досвіді Закарпатської області, де активно діє 66 національно-культурних товариств обласного статусу: 13 — угорських, 18 — ромських, 4 — словацькі, 5 — російських, 11 — русинських, 4 — румунські, 3 — єврейські, 2 — німецькі та по одному польської, чеської, вірменської, білоруської, азербайджанської і грецької спільнот. Водночас вказувалось на необхідність розв'язання наявних проблем: вирішити фінансове наповнення ухвалених законодавчих ініціатив, можливість використання угорського досвіду створення дієвих органів місцевого самоврядування у місцях компактного про-

живання національних меншин, вирішення складного русинського питання, практичну реалізацію стратегії захисту та інтеграції в українське суспільство ромської національної меншини, сприяння урядів прикордонних з Україною держав ЄС українській національній меншини та ін.³⁸

Польща в умовах глобальної економічної кризи висловлювала занепокоєння «несправедливими оцінками та чорним піаром, яким ось уже рік поспіль їхні чеські і словацькі сусіди дискредитують продукти харчування з метою усунення їх зі своїх національних продовольчих ринків». Польська сторона вважає, що чеські і словацькі продукти харчування не витримують цінової конкуренції з дешевими продуктами з Польщі.

Під час польсько-словацьких міжурядових консультацій, які відбулися у березні 2013 р., польський прем'єр-міністр Д. Туск назвав «питання репутації польського продовольства єдиною проблемою двосторонніх відносин». Його словацький колега Роберт Фіцо запевняв, що словацький «уряд не зацікавлений у кампанії проти польського продовольства та не братиме участі в жодній кампанії проти будь-якого польського експортера харчування»³⁹. У ці проблеми втрутився Європейський Союз, який закликав країни Вишеградської групи не дискредитувати Спільний ринок додатковими національними обмеженнями на вільне пересування товарів, особливо аграрної групи.

Отже, попри наявність окремих невирішених проблем, відносини країн Вишеградської групи з приводу етнополітики зі своїм «близьким» і «дальнім» зовнішнім середовищем загалом залишаються стабільними та підпорядкованими спільним європейським вимогам захисту демократичних цінностей і дотримання прав людини.

¹ Бебик В.М. Політичний маркетинг і менеджмент. — К., 1996.

² Пушкарева Г.В. Политический менеджмент. — М., 2002.

³ Василенко И.А. Политическая глобалистика. — М., 2000.

⁴ Панарин А.С. Глобальное политическое прогнозирование. — М., 2000.

⁵ Євтух В. Про національну ідею, етнічні меншини, міграції. — К., 2000.

⁶ Етнополітичні процеси в Україні: регіональні особливості / Під ред. М. Панчук, Ю. Левенець. — К., 2011.

⁷ Майборода О. Етнополітика України в контексті євроінтеграції // Національне питання в Україні. ХХ — поч. ХХІ ст. Історичні нариси. — К., 2012.

⁸ Девіс Н. История Европы. — М., 2004. — С. 842.

⁹ Lipset S. Consensus and Conflict. — New Brunswick, 1963. — P. 18.

¹⁰ Панарин А.С. Политология. — М., 1999. — С. 350.

¹¹ Международное право. — М., 1995. — С. 293.

- ¹² *Розанвалон П.* Демократична легітимність. — К., 2009. — С. 270.
- ¹³ *Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.* Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. — К., 2012. — С. 457.
- ¹⁴ *Гоці С.* Урядування в об'єднаній Європі. — К., 2003. — С. 202–203.
- ¹⁵ *Хонин В.* Теорія міжнародних відносин. Часть общая. — К., 2005. — С. 103.
- ¹⁶ *Мальський М., Мацяк М.* Теорія міжнародних відносин. — К., 2003. — С. 32.
- ¹⁷ Глобалізація і сучасний міжнародний процес / Під ред. Б. Гуменюка, С. Шергіна. — К., 2009. — С. 223.
- ¹⁸ *Мировая политика и международные отношения.* — Петербург, 2007. — С. 177.
- ¹⁹ *Прикладна політологія.* — К., 2008. — С. 101.
- ²⁰ *Moravesik A.* National Interest, State Power and EU Enlargement // East European politics and societies. — 2003. — Vol. 33. — № 17. — P. 42.
- ²¹ *Сміт Е.* Нації та націоналізм у глобальну епоху. — К., 2009. — С. 12.
- ²² Там само. — С. 28.
- ²³ Там само. — С. 29.
- ²⁴ *Ханна П.* Второй мир. — М., 2010. — С. 29–30.
- ²⁵ *Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.* Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб. — К., 2012. — С. 533.
- ²⁶ Там само. — С. 537.
- ²⁷ *Хабермас Ю.* Расколотый Запад. — М., 2008. — С. 59.
- ²⁸ *Сміт Е.* Нації та націоналізм у глобальну епоху. — К., 2009. — С. 70.
- ²⁹ *Мак-Грю Е.* Транснаціональна демократія: теорії і перспективи // Демократія. Антологія. — К., 2005. — С. 1040.
- ³⁰ *Кріль М.М.* Історія країн Центрально-Східної Європи. — К., 2008. — С. 183.
- ³¹ Там само. — С. 242–243.
- ³² *Lucassen Leo.* Migration History. Old Paradigms and New Perspectives. — New York. — 2005. — P. 5.
- ³³ *Панарин А.С.* Глобальное политическое прогнозирование. — М., 2000. — С. 280.
- ³⁴ *Малашенко А.* Исламская альтернатива и исламистский проект. — М., 2006. — С. 33.
- ³⁵ The Bratislava Declaration of the Prime Ministers of the Czech Republic, the Republic of Hungary, the Republic of Poland and the Slovak Republic on the occasion of the 20th Anniversary of the Visegrad Group [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visegradgroup.eu/2011/the-bratislava>
- ³⁶ Ковач Николай: «Роль гида в резервации меня не устраивает» // Еженедельник 2000. — 22.ІІІ.2013. — С. 6.
- ³⁷ Посли країн Вишеградської четвірки залучають Закарпаття до співпраці у форматі «4 плюс 1» // Голос України. — 2013. — 23 квітня. — С. 6.
- ³⁸ *Нитка В.* І національні меншини мають жити вільно і заможнo // Голос України. — 2013. — 5 жовтня. — С. 2.
- ³⁹ *Козловський І.* Партнери почали конкурувати // Голос України. — 2013. — 2 квітня. — С. 10.

В статье исследованы особенности формирования и функционирования механизмов взаимодействия стран Вышеградской группы с внешней средой в процессе решения этнополитических проблем. Защита демократических ценностей и уважение прав человека стали главными требованиями к эффективности взаимодействия стран Вышеградской группы с внешней средой в этой сфере.

Ключевые слова: *Вышеградская группа, Европейский Союз, этнополитические проблемы, внешнеполитическая среда.*

The article is dedicated to researching the peculiarities of formation and functioning of the Visegrad group states mechanisms of interaction with the foreign environment in the process of resolving ethnopolitical issues. Protection of democratic values and human rights are becoming the main requirements of effective cooperation of the Visegrad states with the foreign environment in ethnopolitical issues.

Key words: *Visegrad group, European Union, ethnopolitical problems, foreign environment.*